

Recenzja dysertacji doktorskiej mgr Andrzeja Pecki, pt. „Prawna i kryminologiczna ocena instytucji dozoru elektronicznego,” przygotowana pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. dr honoris causa Brunona Hołysta i promotora pomocniczego dr Jacka Dąbrowskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego

1. Uwagi ogólne

Praca doktorska ,pt. „Prawna i kryminologiczna ocena instytucji dozoru elektronicznego,” napisana została na 385 stronach maszynopisu ustrukturalizowanego rzeczowo w dziewięciu zasadniczych rozdziałach. Są one ze sobą połączone tematycznie przy zachowaniu spójności i homogeniczności poruszanych zagadnień. Wskazując jednoznacznie na interdyscyplinarne ujęcie na gruncie nauk penalnych z wykorzystaniem dodatkowo wiedzy z różnorodnych dyscyplin naukowych dla przedmiotu rozważań ,co czyni go interesującym poznawczo. Rozdział pierwszy dotyczy genezy wyodrębnienia się instytucji dozoru elektronicznego stosowanego wobec przestępców, zaś rozdział drugi nakreśla istotę i cechy charakteru substancjonalnego tejże instytucji w systemie porządku prawno-karnego. Kolejny rozdział trzeci zawiera treści o charakterze diagnostycznym wskazując na: wielkość populacji, ich charakterystykę osobową oraz dane dotyczące postępowań sądowych w sprawie wydania zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Rozdział czwarty obejmuje rozważania komparatystyczne dziewięciu wybranych postaw reprezentujących różne uwarunkowania kulturowo-normatywne w kwestii polityki karnej dozoru elektronicznego. Dwa kolejne rozdziały piąty i szósty są metaanalizą polskiego modelu dozoru elektronicznego ze szczególnym uwzględnieniem problematyki nowelizacji przepisów ustawowych, kodeksu karnego wykonawczego i o Służbie Więziennej z zakresie stosowania systemu dozoru elektronicznego. Ponadto stanowią kompilację wiedzy na temat zasad i reguł modalny procesu wykonywania ustawowych form dozoru elektronicznego z uwzględnieniem warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania kary w owym systemie oraz dozoru zbliżeniowego i mobilnego.

Dyskurs o charakterze teoretycznym zawiera rozdział siódmy prezentujący sumę badań naukowych przeprowadzonych w Polsce oraz w Stanach Zjednoczonych

Ameryki Północnej, Szwecji, Norwegii, Danii, Anglii, Szwajcarii, Izraelu i Argentynie nad funkcjonowaniem monitoringu elektronicznego przestępców.

Ostatnie dwa główne rozdziały - ósmy i dziewiąty, zwięźszają rozważania empiryczne obejmujące tematykę algorytmu metodologicznego oraz analizę gnozeologiczną wyników badań własnych w oparciu o przyjęty paradygmat strukturalno-funkcjonalny.

Całość rozważań zamykają uwagi końcowe i wnioski, przybierające formę zaleceń moderacyjnych wobec prawa i polityki karnej. Opracowanie legitymuje się bogatą literaturą uwzględniającą ponad 300 pozycji źródłowych, w tym liczne przywołane przez autorów zagranicznych. Zaświadcza to o bardzo wysokim stopniu profesjonalizmu i wszechstronnie zgłębionej wiedzy prawnokognitywistycznej przez Jego Autora.

Dyskurs naukowy został mocno rozbudowany materiałem licznych aktów normatywnych odnoszących się do standardów zagranicznych porządków prawnych oraz krajowego systemu prawnokarnego. Pole badawcze zostało znacząco rozbudowane poprzez wprowadzenie dywagacji naukowych na temat modeli stosowania dozoru elektronicznego u przestępców w wybranych dziewięciu krajach: Stanach Zjednoczonych Ameryki, Anglii i Walii, Francji, Szwecji, Norwegii, Holandii, Belgii, Niemczech i Australii.

Podstawowymi metodami hermeneutyki epistemologicznej były powszechnie stosowane w naukach prawnych metody: wykładni językowej, systemowej, historycznej i prawnoporównawczej. Dodatkowo zastosowano podejście komparatystyczne, pozwalające ocenić stan dynamiki zmian w obszarach krajowego porządku normatywnego na tle kultury prawnej innych państw.

Wartość pracy w sposób znaczący wzrosła, ze względu na umiejętne połączenie analizy mikrostrukturalnej z analizą zjawiskową przy jednoczesnym uwzględnieniu wymaganej aksjonormatywności poznawczej. Zagadnienie instytucji monitoringu elektronicznego przestępstw stanowi środek oddziaływania prewencyjnego na sferę osobową skazanego na krótkoterminową karę pozbawienia wolności oraz ważny element strukturalno-zjawiskowy w obszarze formowania koniecznych predyktorów dla racjonalnego wykonywania tej kary zasadniczej. Autor z dużą umiejętnością i znanstwem potrafił zademonstrować wzajemne relacje pomiędzy bytem jednostkowym a globalnym w aspekcie stosowania i wykonywania tegoż fenomenu penologicznego.

Dyskurs problemowy, w jakim zakresie model dozoru elektronicznego uzupełnia na poziomie sceptycyzmu krytycznego a nie immanentyzmu

poznawczego karę pozbawienia wolności, ma kapitalne znaczenie dla reformowania jakościowego prawa i polityki kryminalnej.

Na szczególne potwierdzenie zasługuje fakt, iż przedmiot badań w świetle aktualnej wiedzy normatywnej i kognitywistycznej w naszym kraju, nie został dotychczas należycie zdiagnozowany przy użyciu kompilacyjnych i addytywnych narzędzi pomiaru w oparciu o metodologię formalną oraz metodologią pragmatyczną. Po raz pierwszy uczynił to Autor recenzowanego dzieła i tym samym zasługuje to na wyróżnienie, tym bardziej iż metaanaliza została przeprowadzona przy zachowaniu większości kryteriów i miar dla wnioskowania poznawczego. Pozwoliło to przybliżyć się do formułowania twierdzeń o charakterze abolicjonistycznym, podważających sens wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego jako: środka pomniejszającego populację skazanych na bezwzględną karę pozbawienia wolności, redukującego koszty systemu przestrzennej izolacji oraz wpływającego resocjalizacyjnie na osoby odbywające tę karę jako alternatywę do sankcji zasadniczej.

Tym samym zostało spełnione podstawowe kryterium innowacyjności i oryginalności naukowej, a mianowicie wyinterpretowana teza z całokształtu merytorycznych rozważań, teza czy twierdzenie, o miałości dotychczasowego modelu dozoru elektronicznego krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w kontekście, synergii, równowagi i zasadności wykonywania tejże sankcji zasadniczej.

Falsyfikacja dotychczasowych rozwiązań aksjonormatywnych na mocy pogłębionych kryteriów substancjonalnych systemu dozoru elektronicznego w warunkach izolacji penitencjarnej, otwiera drogę do realnych i racjonalnych poszukiwań w tym zakresie, aby zadośćuczynić skutecznemu i efektywnemu karaniu kryminalnemu.

2. Dyskurs rzeczowy nad problematyką rozprawy naukowej

A. Zagadnienie ewolucji modelu dozoru elektronicznego zostało zaprezentowane na poziomie myślenia horyzontalnego z uwzględnieniem perspektywy historycznej i prawnoporównawczej. Pozwoliło to Autorowi opracowania dokonać krytycznej analizy istniejącego porządku normatywnego na przestrzeni dziejów cywilizacji świata z punktu widzenia kryterium powinnościowego. Kierując się predyktorami sceptycyzmu krytycznego zasadnym staje się rozpowszechniony osąd o rzeczywistości w oparciu o holistyczne fakty i dowody, logiczność interpretacyjną modeli wykonywania kar izolacyjnych oraz ocenę spójności i niesprzeczności rozstrzygnięć systemowych w tym zakresie. Zważając na ustalenia metodologii formalno-prawnej, można było w recenzowanej pracy

zaprezentować indywidualny pogląd na temat prawdziwości wysuwanych hipotez odnośnie sprawiedliwości karzącej.

Dogłębna precyzja w zakresie semantycznym i rzetelność przywoływanych materiałów prawnempirycznych, przyczyniły się do zobiektywizowania przedmiotu poznawczego i uwolniła go od nadmiaru subiektywistycznych uwag i spostrzeżeń. Na kanwie poglądów doktrynalnych, konkretnych rozwiązań prawa pozytywnego w kwestii wykonywania kary pozbawienia wolności opartych na aksjonormatywnych standardach, Czytelnik rozprawy naukowej w sposób uwolniony od relatywizmu ocennego, otrzymuje rzetelną diagnozę badanego zjawiska.

Pomimo, iż w dwóch początkowych rozdziałach dysertacji cele wykonywania monitoringu elektronicznego wobec osadzonych zostały odniesione do celów wykonywania kary pozbawienia wolności, Autor w sposób celowy i zasadny zakreślił znacznie szersze ramy dla aksjonormatywności rozważań. Zgodzić się należy z poglądami, iż nie sposób należycie zinterpretować ową podstawową zależność odnośnie instytucji dozoru elektronicznego w kontekście samej kary pozbawienia wolności. W tej kwestii zasadnym staje się przywoływanie penologicznej i filozoficzno-antropologicznej myśli danej epoki co do sensowności sankcji karnej opartej na szczelnej izolacji zewnętrznej i wewnętrznej.

Poszerzenie zakresu pola badawczego stało się konieczne nadto, iż Autor dodatkowo zaprezentował heterogeniczne spojrzenie na hermeneutyczny proces identyfikowania analizowanego zagadnienia. Przyjęto bowiem złożoną i addytywną strukturę badań z uwzględnieniem płaszczyzny: legislacyjnej, doktrynalno-jurydycznej, socjologicznej, politycznej i indywidualistycznej. Rozważania w tym zakresie dowolnie wskazują, iż sprawiedliwość karząca winna nie ograniczać się do funkcji kontrolno-ochronnej, ale nade wszystko edukacyjnej pozwalającej wyzwalać u skazanych mechanizmy samoświadomości i samokontroli odnośnie korzyści wynikających z poszanowania dóbr chronionych prawem. Jedynie w aspekcie synergetycznego i łącznego wyzwalań rezultatów po stronie prewencji generalnej i prewencji szczególnej, można realizować system sprawiedliwego karania, jeżeli ich efekty sprowadzać się będą do zmian po stronie czynników osobowościowych wpływających na potrzebę sprawstwa osób karanych.

Żaden system normatywny dookreślany przez kategorie sensorodne i substancjonalne leżące u podstaw dyrektyw wymiaru i wykonywania kar nie będzie skuteczny i efektywny w zakresie jego celów i funkcji, jeżeli będzie opierał się na kryteriach atrybucji zewnętrznej reglamentującej sferę

tożsamościową jednostki. Niezbędnym staje się konstruowanie myślenia etycznego wspartego na paradygmatyczności atrybucji wewnętrznej z uwzględnieniem podmiotowości i autonomii skazanych na karę pozbawienia wolności.

Gwarancją właściwego poprawnego z punktu widzenia światopoglądu naukowego systemu sprawiedliwego karania jest przyjęcie przedzałożeniowego myślenia aksjologicznego, którego treść winna sprowadzać się do głoszenia nadrzędności wartości indywidualnych, supraindywidualnych i transkulturowych nad kategoriami użyteczności politycznej, ekonomicznej i społecznej. Ingerowanie czynników tej drugiej grupy dla określenia modelu karania czyni go z założenia dysfunkcyjnym ze względu na naruszenie zasady etyki autonomii i godności osób karanych. Nie można wypracować pożądanych zmian na płaszczyźnie karania w zakresie poprawy osobowej, jeżeli podważa się zasadność aksjomatu równowagi i zasadności w relacji komunikacji, rozwoju i przystosowania pomiędzy sprawcą, ofiarą i społeczeństwem.

B. Rozpatrywanie dozoru elektronicznego w ramach wykonywania kary pozbawienia wolności to przede wszystkim próba odpowiedzi w przedmiocie określenia górnych granic czy limitów odpowiedzialności karnej. Przestrzeń odpowiedzialności wykreślają właściwie dwa czynniki: stopień winy i społeczna szkodliwość czynu. Te okoliczności w sposób bezpośredni rzutują na odstępstwa od formy bezwzględnej wykonywania kary pozbawienia wolności na rzecz formy dozoru elektronicznego. Należy zadać sobie pytanie, czy przyjęta w ustawodawstwie krajowym zasada niskiego zagrożenia karą odpowiada dymensji stopnia winy i szkodliwości czynu i tym samym sankcjonuje potrzebę dywersyfikacji kary pozbawienia wolności. W przeciwnym razie przekreślone zostają racje odpowiedzialności indywidualnej a celem takiego postępowania stają się racje pozamerytoryczne. Jeżeli nie ma miejsca na realną i racjonalną odpowiedzialność w modelu karania, wówczas osoby skazane porzucają zaufanie w stosunku do prawa i państwa. Oddzielenie modalnych kategorii odpowiedzialności prawnokarnej od ich substytutów i paliatywów podporządkowanych racjom utylitarnym jako odrębnych fenomenów zjawiskowo-instytucjonalnych, prowadzi do obniżenia wydolności kary pozbawienia wolności w postaci dozoru elektronicznego jak i podstawowej. Tym samym należy zważać na formułowanie systemu dozoru elektronicznego w stadium kary, aby on wspomagał osiągnięcie celów i funkcji zasadniczej a nie osłabiał ani nie czynił ją dysfunkcyjną z założenia.

Dualny charakter funkcji sankcji na poziomie kary podstawowej i w ramach systemu dozoru elektronicznego, powinien gwarantować w świetle prawdy

materialnej osiągnięciu: celów ochronnych, dolegliwościowo-kontrolnych i poprawczo-wychowawczych dla obu porządków prawno-instytucjonalnych. Warto w tym miejscu przywołać jedną z zasad hermeneutycznego poznawania rzeczywistości, iż całość można definiować w oparciu o część lub część jest artykułowana przez całościowy byt. Wynika z tego, iż heteronomiczny system nie jest mechaniczną sumą poszczególnych jego elementów ale konfiguracją, w której winna być zachowana autonomiczność części warunkujących rezultaty całości. Optymalny stan to: wzajemna równowaga, brak elementów wzajemnie sprzecznych oraz jednorodność i powtarzalność rodzajowa działań sprawczych, będący wspólnym podłożem dla obu porządków normatywnych.

C. Pozytywnym atrybutem opracowania jest rzetelna i dogłębna analiza studyjna dotycząca karania sankcją pozbawienia wolności z pozycji wnioskowania historyczno-filozoficznego. I tak w czasach antycznych a następnie w wiekach średnich traktowanie skazanych było pochodną dwóch okoliczności: osobowości zarządzających miejscami odosobnienia i statusu pozycyjnego osób pozostających w izolacji. W okresie odrodzenia oraz w średniowieczu dominowały kary oparte na odpłacie i zemście społecznej w postaci: kary śmierci, kar mitylacyjnych, kar o charakterze cielesnym w tym chłosta i brutalne rytuały. Nie mniej należy uznać, iż w okresie Starożytnego Rzymu upowszechniony został pogląd o konieczności przestrzegania prewencyjnego celu kary obok uzasadnionej charakterem czynu odpłaty.

Istotnym krokiem w ewolucji systemu karania było powołanie do życia w II połowie XVI wieku w Holandii domów poprawy typu amsterdamskiego. Były one odpowiedzią na rozprzestrzenianie się w tym czasie z dużą dynamiką niekorzystnych zjawisk społecznych, w tym: drobnej przestępczości, prostytucji, żebractwa bądź włóczęgostwa. Pozwoliło to ówczesnym reformatorom uznawać racje zróżnicowania systemu karania zważając na odmienną rodzajową społecznie nagannych zachowań. A ponadto uświadomiono, iż dysfunkcjonalne zachowania w przestrzeni makrostrukturalnej są ściśle powiązane ze zjawiskiem przestępczości.

Zasadniczy przełom w cywilizacyjno-kulturowym porządku prawa na temat sprawiedliwego karania, dokonał się dopiero w XVIII wieku w 1767 roku myśliciel włoski, prawnik Cesare Beccaria wydał swoje dzieło pod tytułem, „O przestępczości i karach.” Uczony zdecydowanie opowiedział się za: racjonalnością karania oraz jego oceną skuteczności, proponując zasadę proporcjonalności kary dowagi bezprawnego czynu sprawcy. Ponadto formułował zakaz stosowania kar eliminacyjnych oraz naruszających osobowe prawo do godziwych i humanitarnych warunków traktowania w fazie uwięzienia.

W miejsce kary śmierci, proponował wprowadzenie dożywotniego pozbawienia wolności połączonego z przymusową i ciężką pracą fizyczną. W wymiarze instytucjonalnym zauważał potrzebę segregacji skazanych stosowanie do kryteriów płci, wieku oraz stopnia demoralizacji. Propozycje te stanowiły pierwowzór dla nowożytnego porządku karania, który upowszechnił zasadę alternatywnego karania osób popełniających przestępstwa oraz rację klasyfikacji wewnętrznej, otwierając drogę do wprowadzenia progresywnego systemu odbywania kary pozbawienia wolności.

Doktryna penologiczna została znacząco wzbogacona przez rozważania naukowe ucznia Beccarii, filozofa angielskiego Jeremy'ego Benthama, który w 1791 roku wydał słynne dzieło pod tytułem „Panopticon or the inspection house.” Przedłożył on zasadność myślenia swojego mistrza, iż karanie nie powinno koncentrować się na czynie ale na osobie sprawcy w celu zapobieżenia dalszej eskalacji z jego strony zachowań inkryminowanych. W tym celu należało zadbać o infrastrukturę zabudowy więziennej, która winna być znacząco oddalona od aglomeracji miejskiej oraz wyposażona w jednoosobowe cele. Układ pomieszczeń cel odpowiadać powinien ich usytuowaniu w formie wachlarzowej lub promienistej i był wznoszony wokół centralnie zbudowanej wieży strażniczej. Tego typu koncepcja architektury przestrzennej więzień odzwierciedlała ówczesny pogląd na temat kary konstatując, iż więzień to osoba spotykająca się ze społeczną stygmatyzacją i potępieniem za dokonany czyn. A zatem kara miała wypełniać głównie cele prewencyjne i odstrasżające a także wpływać na ograniczenie dalszej przestępczości. Poprzez surową i ciężką pracę we własnej celi, oddając należne wynagrodzenie z tego tytułu zarządcy miejsca odosobnienia i poddając się wewnętrznej dyscyplinie wymuszającej bezwzględne posłuszeństwo, skazani mieli zadośćuczynić złu, które zostało wyrządzone przestępstwem. Wprowadzenie obowiązkowego zatrudnienia więźniów dało początek do określenia jego jako fundamentalnego i niezbywalnego prawa podmiotowego, pozwalającego czynnie i proaktywnie wpływać na przewartościowanie zachowań i postaw jednostki. Rozważania Autora pracy w tym przedmiocie są szczególnie istotne, gdyż do dzisiaj od XVIII wieku nie upowszechniła się ustrojowa zasada prawna definiująca karę pozbawienia wolności jako wypełniającą funkcję kompensacyjno-restrykcyjną. Propozycja doktrynalna sprawiedliwości naprawczej nawiązująca wprost do pracy skazanych jako źródła naprawienia szkód powstałych w wyniku popełnienia przestępstwa, nadal nie znajduje upowszechnienia i wsparcia. Co więcej, pozostawanie na pozycji pracy jako dolegliwości bądź przymusu nie daje żadnych szans na wypracowywanie u skazanych mechanizmów samokontroli i samorefleksyjności

pozwalających traktować ją jako powinność, która w sposób twórczy modyfikuje sferę egzystencjalną jednostki.

Kolejny krok w przestrzeni cywilizacyjno-kulturowej odnośnie karania na przełomie XVIII i XIX wieku został postawiony przez Kwakra Johana Howarda, który uzasadniał potrzebę odosobnienia i medytacji w warunkach systemu celkowego. Doktryna religijna sekty Kwaków opierająca się na klauzurze milczenia, posłuchu, ścisłego przestrzegania nakazów pracy miała przyczynić się do zmiany kondycji duchowej przestępcy. Przytoczone fakty i dane historyczne przez Autora opracowania mają kapitalne znaczenie dla zilustrowania i zrozumienia, iż reformatorskie poglądy nie zawsze prowadzą do realnej i materialnej zmiany. Otóż myśl Johana Howarda, która przekuła się w XIX wieku i przyczyniła się do upowszechniania systemu celkowego w odmianie pensylwańskiej bądź auburnskiej w rzeczywistości doprowadziła do stagnacji systemu karania.

Zasadniczy przełom w myśleniu o ustroju więziennictwa i procesie wykonywania kary pozbawienia wolności nastąpił w II połowie XIX wieku pod wpływem doktryny kryminologii pozytywistycznej stojącej w zdecydowanej opozycji do klasycznej szkoły prawa karnego. Poglądy wybitnych przedstawicieli nowego nurtu w osobach Cesare Lombroso i Enrico Ferri, zerwały z systemem celkowym opartym o zasadę odosobnienia więźniów. Nowa orientacja teoretyczna o nazwie antropologiczna szkoła prawa wysunęła tezę o konieczności respektowania w stadium karania zasady indywidualizacji.

W oparciu o przedłożony dyskurs historyczno-prawny należy zaznaczyć, iż prawo na przestrzeni dziejów w dużej części rezygnuje ze standardów moralno-społecznych, które stanowią cechy jakościowo-strukturalne porządku normatywnego. W takich okolicznościach prawo pozytywne stanowi wyłącznie zbiór reguł instytucjonalnych artykułujących interesy i użyteczność karania. System normatywny uwolniony od kryteriów etycznych i społecznych staje się faktycznie zalegalizowanym reżimem politycznym. Ważnym predyktorem systemu prawnego jest jego skuteczność i maksymalna wydolność, która może być weryfikowana wyłącznie na drodze doświadczają empirycznego. W oparciu o praktyczne postępowanie należy modelować rozwiązania myślenia konserwatywnego, liberalnego i radykalnego jako właściwe i prawdziwe dla prawa. Kierując się regułami wartościowania naukowego wiedza transferowana na grunt praktyki winna odznaczać się dynamiką zmian w stronę kreowania coraz to bardziej profesjonalnych i demokratycznych rozwiązań przybliżających się do wartości jakimi są prawda i pewność.

D. Do samodzielnych i oryginalnych fragmentów dysertacji doktorskiej zaliczyć należy indagacje nawiązujące do określenia istoty monitoringu elektronicznego przestępców, ich odmian w krajach europejskich, Stanach Zjednoczonych Ameryki i Australii oraz oceny jego funkcjonowania w praktyce.

Różnice w polityce karnej stosowania monitoringu elektronicznego występują po stronie celów uzasadniających jego wprowadzenie do porządku prawnego. W większości państw wprowadzony został w celu odludnienia zakładów karnych, natomiast w Holandii i Niemczech stał się alternatywnym środkiem wobec kary pozbawienia wolności. Do chwili obecnej w większości państw instytucja dozoru elektronicznego wiąże się z próbami zastępowania krótkotrwałych kar pozbawienia wolności. Ponadto stosowana jest ona również do nadzorowania skazanych podlegających warunkowemu zwolnieniu z zakładów karnych. W tym celu odpowiednie decyzje podejmują sądy lub jak w Norwegii organy administracyjne. Dodać należy, iż monitoring elektroniczny oprócz możliwości odbycia całości lub części wcześniej orzeczonych kar pozbawienia wolności, ma zastosowanie na etapie orzekania o karze. Może on przybrać trojaki postać: kary samoistnej, jako dymensja rodzajowa innej kary wykonywanej poza zakładem karnym oraz warunek kary pozbawienia wolności orzekanej w zawieszeniu.

Oprócz stosowania monitoringu elektronicznego na różnych etapach postępowania karno-wykonawczego, środek ten wykorzystywany jest również po zakończeniu odbywania kary. Pomimo zakończenia okresu odbytej kary, ustawodawca w części krajów europejskich (Francja, Niemcy, Anglia) oraz w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz w Australii dopuszcza z powodów znaczonego stopnia niebezpieczeństwa ponownego popełnienia przestępstwa, przedłużenie sankcji na warunkach monitorowania elektronicznego. Różne istnieją regulacje w tym zakresie: od dobrowolnej zgody (Anglia, Walia), ocennego okresu poddanego weryfikacji prognostycznej (Australia) do końca życia (w niektórych stanach Ameryki Północnej).

Dokonując przeglądu badań kryminologicznych, Autor dysertacji doktorskiej doszedł do ustaleń, iż miarodajnym wskaźnikiem określającym dywersyfikację środków karnych będzie porównywanie wielkości osób poddanych monitorowaniu elektronicznemu do ogólnej wielkości skazanych przebywających w zakładach karnych w poszczególnych państwach. W większości krajów wskaźnik ten wynosi około 5-6 procent populacji więziennej, a jedynie 30 procent w Norwegii.

W oparciu o komparatystyczne wnioskowanie, Doktorant wyróżnił dwa zasadnicze modele stosowania monitoringu elektronicznego. Jest on środkiem

technicznego nadzoru i wypełnia wyłącznie zadania kontrolne na rzecz egzekwowania określonych prawem rygorów formalnych (Anglia, Walia, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej) bądź metodą wykorzystywaną w realizowaniu zadań probacyjnych w ramach tej klasy środków karnych (Holandia, Niemcy).

Autora pracy doktorskiej cechuje ogromna erudycja, znawstwo problematyki a nade wszystko trafne i rzeczowe przywoływanie badań naukowych nad funkcjonowaniem dozoru elektronicznego przestępców. Badania te były prowadzone na olbrzymią skalę w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Anglii i Walii, a zatem w tych państwach gdzie instytucja powyższa stosowana była wobec największej grupy skazanych o różnej karierze kryminalnej. Na szczególne podkreślenie zasługuje przywołanie elektronicznego monitoringu jako elementu programu społecznego karania, który został stworzony przez ustawodawcę stanu Arizona w USA w celu udoskonalenia systemu probacji w tym stanie i zmniejszenia przepelniania więzień i aresztów śledczych. Jest on stosowany na co najmniej trzech poziomach w ramach nadzoru probacyjnego. Podstawowy poziom stanowi intensywny monitoring elektroniczny mający na celu: skontrolowanie obowiązkowego przebywania skazanych w stałym miejscu zamieszkania bez możliwości jego opuszczenia oraz wykonywanie minimum 10-20 godzin tygodniowo prac społecznych na rzecz wspólnoty lokalnej. Osoby poddane rygorom intensywnego monitoringu są zobowiązane ponadto poddać się kontroli kuratora, a zwłaszcza przedkładać mu co tydzień zaświadczenia o swoich dochodach i wydatkach oraz spłatach rat zasądzonych grzywien lub innych należności finansowych. Skazani zobowiązani do wyrównywania szkody w przypadkach popełnienia przestępstw przeciwko mieniu lub nie alimentacji, muszą podjąć stałą pracę zarobkową i dwa razy w tygodniu zgłaszać kuratorowi fakt zarobkowania. Okres stosowania intensywnego nakazu wynosi 12-18 miesięcy, a po pomyślnym przebiegu próby skazani są kierowani do regularnej probacji polegającej na współpracy z kuratorem. Zgodnie z istniejącym porządkiem prawnym intensywnym monitoringiem mogą być obejmowani skazani za zbrodnie, którzy mają prawo korzystać z probacji lub którzy naruszyli warunki probacji ale nie dopuścili się w okresie próby kolejnego przestępstwa.

Drugim poziomem elektronicznego monitoringu jest nadzór probacyjny mający na celu organizowanie działań poprawczych w stosunku do skazanych uzależnionych od alkoholu lub narkotyków. Jest to specjalistyczny program, trwa on 6 miesięcy i polega na przymusowym leczeniu odwykowym w zamkniętych instytucjach. Może on być połączony z aresztem domowym elektronicznie monitorowanym. Długość okresu próby, w zależności od postępów w przystosowaniu się do wolności osób nadzorowanych trwa do 2 lat.

Regularna probacja to trzeci poziom monitoringu elektronicznego będącego karą pośrednią (średniej mocy), polegający na nadzorze kuratora sądowego oraz kontrolowaniu zachowania skazanych w wypełnianiu przez nich nałożonych przez sąd obowiązków. Osoby kierowane do regularnej probacji muszą w fazie postępowania sądowego wyrazić żal za dokonanie przestępstwa i bezwarunkowo uznać swoją winę.

W oparciu o przeprowadzone badania recydywy po zastosowaniu monitoringu elektronicznego w USA, krajach europejskich oraz w Polsce, należy odnotować znacząco wysoki wskaźnik udanych powrotów skazanych do wolności. Biorąc pod uwagę zróżnicowanie środków karnych w tych krajach, uwzględniających instytucję monitoringu elektronicznego, należy jednakże wyrazić pogląd o niejednoznacznie określonym wpływie czynników interweniujących na rezultaty okresu próby w tym dozoru elektronicznego.

E. Kapitalną rolę spełniają indagacje Autora rozprawy doktorskiej odnoszące się do kształtowania oraz występowania aktualnego ustawowego modelu dozoru elektronicznego w Polsce w celu zrozumienia ontologiczno-gnozeologicznego sensu tejże instytucji prawa w karnego. Od 1 września 2009 roku istnieje w Polsce możliwość odbywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Taką możliwość dają przepisy ustawy z dnia 7 września 2007 roku o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Możliwość odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego adresowana jest do skazanych na kary krótkoterminowe. W SDF można odbywać kare pozbawienia wolności nie przekraczającą jednego roku. Dodatkowo niezbędne jest wykazanie przez skazanego spełnienia szeregu wymagań. Skazany musi posiadać określone miejsce stałego pobytu oraz zgodę osób pełnoletnich zamieszkujących z nim. Ponadto w ocenie sądu penitencjarnego stosującego dozór, ten system wykonywania kary musi być wystarczający do osiągnięcia celów kary. Jednocześnie względy bezpieczeństwa i stopień demoralizacji oraz inne szczególne okoliczności nie mogą przemawiać za potrzebą osadzenia skazanego w zakładzie karnym. Miejsce zamieszkania skazanego musi spełniać również określone ustawowo wymogi techniczne (zasięg GSM). Skazany odbywający karę w systemie dozoru elektronicznego musi przebywać w miejscu odbywania kary w czasie określonym w postanowieniu sądu penitencjarnego. Może on przebywać poza miejscem odbywania kary w godzinach określonych przez sąd, jednak nie więcej niż 12 godzin na dobę. Przebieg odbywania kary jest kontrolowany i rejestrowany za pomocą nadajnika umieszczonego na nodze lub ręce skazanego oraz urządzenia monitorującego umieszczonego w miejscu odbywania kary. Rejestruje się wszystkie naruszenia warunków wykonywania kary określone

przez sąd. Gdy skazany nie przestrzega tych warunków sąd może uchylić zgodę na wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE i orzec o konieczności odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym. W SDE karę może równocześnie odbywać 75000 skazanych, a koszt jednostkowy przebywania w nim wynosił 564 złotych w roku 2013 i nie wykazuje istotnej tendencji wzrostu. Na dzień 30 września 2019 roku w zakładach karnych przebywało 12525 skazanych, którzy potencjalnie mogliby odbywać karę w systemie dozoru elektronicznego a ponadto 22802 osoby oczekiwało na karę izolacyjną z wyrokami uprawniającymi do jej zastosowania. Natomiast w analizowanym okresie skazanych objętych monitorowaniem elektronicznym było 5055, co zaświadcza, iż instytucja kary odbywanej w systemie dozoru elektronicznego nie jest należycie wykorzystywana.

Dozór elektroniczny powinien stanowić jeden ze sposobów eliminacji problemu przeludnienia jednostek penitencjarnych. Sytuacja polskiego systemu penitencjarnego w tym zakresie jest alarmująca, gdyż wydolność jego jest znacząco przekroczona. Organy międzynarodowe wielokrotnie zwracały uwagę na konieczność upowszechnienia kar i środków o charakterze nie izolacyjnym. Europejski Komitet ds. zapobiegania torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu wskazał, że Polska powinna ograniczyć liczbę osób skazywanych na karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Od władz polskich, jak słusznie zauważa Autor opracowania, wymagano również nadania większego znaczenia środkom zapewniającym reintegrację ze społeczeństwem osób, które zostały pozbawione wolności. Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 14 grudnia 1990 roku przyjęło zbiór podstawowych zasad mających na celu promowanie stosowania środków o charakterze nie izolacyjnym we wszystkich etapach postępowania karnego oraz odpowiednich gwarancji podmiotowych, przysługujących osobom poddanym środkom alternatywnym wobec kary pozbawienia wolności. Również Komitet Ministrów Rady Europy zwrócił uwagę na potrzebę eliminacji problemu przeludnienia poprzez rzadsze sięganie po środki i kary izolacyjne. System dozoru elektronicznego niewątpliwie w swoich założeniach realizuje powyższe cele i mógłby być sposobem na eliminację problemu przeludnienia, jednakże konieczne jest podejmowanie działań mających na celu optymalizację rozwiązań prawnych.

F. Do pozytywnych i w pełni satysfakcjonujących elementów dysertacji doktorskiej zaliczyć należy rozdział VIII i IX zamieszczony na stronach od 303-374, odnoszący się do założeń algorytmu metodologicznego własnych badań empirycznych wraz z metaanalizą jego przebiegu. Głównym celem badań było zweryfikowanie w jakim stopniu są realizowane zadania, które ustawodawca nałożył na instytucję wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego.

Szczegółowe cele odnosiły się do określenia przyczyn warunkujących stan obniżonej potencjalności tegoż systemu, ogólnej charakterystyki socjogeograficznej skazanych w stosunku do których środek ten był stosowany, opisu funkcjonowania skazanych w fazie stosowania dozoru elektronicznego oraz ustalenia faktu ponownej karalności po upływie 5 lat po odbyciu przez skazanego kary w warunkach dozoru elektronicznego. Przedmiot poznawczy ukierunkowany został na analizę przepisów prawnych dotyczących dozoru elektronicznego, akta postępowań sądowych w sprawach udzielenia zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym z udziałem tegoż środka(514 spraw),a także informacje na temat skazanych objętych badaniami, zgromadzonymi w systemie informatycznym. Został on zinterpretowany całościowo i poddany systemowej weryfikacji w praktyce. Algorytm metodologiczny obejmujący obok przedmiotu i celów eksploracji empirycznej, problemy, hipotezy ,metody i środki pomiaru ,został skonstruowany zgodnie z wymogami i standardami wiedzy z zakresu nauk społecznych.

Schemat algorytmu metodologicznego jest w przedłożonej rozprawie zapisem poprawnym ,choć mocno uproszczonym i zawężonym do warstwy teoretyczno-poznawczej z powodu stałości i powtarzalności treści elementów stanowiących zagadnienie badawcze w obszarze zapisanych problemów i hipotez badawczych. Podejściem rozbudowanym o charakterze analizy strukturalnej byłoby przyjęcie założenia ,iż badane cechy stanowiące zapisy treściowe odnoszące się do problemów i hipotez winny zostać poddane optymalizacji konceptualizacyjnej w postaci wyartykułowania zmiennej niezależnej, zmiennych zależnych oraz zmiennych pośredniczących. Tego rodzaju zróżnicowanie badanych wielkości pozwala dokonać jakościowej dywersyfikacji w kierunku zbudowania logicznej i spójnej całości w przedmiocie dookreślenia predyktorów odpowiedzialnych za skuteczność i efektywność badanej instytucji prawno-karnej.

Organizacja badań, jej przebieg i interpretacja wyników metaanalizy empirycznej zaświadcza o kompetencjach i umiejętnościach posługiwania się warsztatem naukowym przez Autora opracowania.

Dysertację doktorską kończą rozważania odnoszące się do usprawnienia modelu wykonania kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego od strony działań legislacyjnych, instytucjonalnych i organizacyjnych. Uogólnienia mają charakter trafnych, zobiektywizowanych i syntetycznych reguł moderacyjnych dla podniesienia efektywności stosowania tegoż środka w postępowaniu karnym.

III. Uwagi polemiczne

1. Każdy wywód intelektualny, dyskurs polemiczny musi zostać poprzedzony założeniami myślenia aksjologicznego, gdyż jedynie wartości różnicują przedmiot poznania. Bez kryteriów przedzałożeniowego myślenia ontologiczno-idealistycznego algorytm badawczy pozwala jedynie nie nieustrukturalizowany opis, bez wyjaśnienia genezy i prawidłowości procesów sprawczych odpowiedzialnych za obszar analiz. Autor unikający tegoż wyboru z góry definiuje istotę i treść oraz okoliczności wpływające na badane zjawisko, ale nie zakłada przybliżania się do prawdy, wiedzy i pewności drogą sceptycyzmu krytycznego, pozwalającego stawiać racjonalne twierdzenia.

Autor pracy przedłożył argumentację teleologiczną wykorzystując poglądy z wielu nauk, ale nie dokonał wyraźnego wydzielenia konstruktów ontologicznych odpowiedzialnych za zaistnienie potrzeby organizowania działań sprawczych na rzecz efektywności systemu kary w warunkach dozoru elektronicznego. Wyniki badań własnych doprowadziły jedynie do konstatacji potwierdzających dezintegrację w obszarze prawa i praktyki przebiegu badanej instytucji w postępowaniu karnym.

2. Metaanaliza statystyczno-empiryczna dostarczyła informacji i niewydolności modelu wykonywania kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego. Fakt odnotowania nieskuteczności prawa podważa sens stosowania takich rozwiązań normatywnych. Cechą istotową instytucji jurydycznych jest ich maksymalna efektywność, gdyż w przeciwnym razie stają się rozwiązaniami akulturowymi i doprowadzają do zastoju i stagnacji. W celu naukowego oglądu czynników warunkujących dysfunkcyjny rezultat w zakresie stosowania prawa na użytek recenzowanej rozprawy doktorskiej zastosować należało metodę analizy systemowej badanego przedmiotu. Na etapie badania konceptualizacji treści normy prawnej i procedury jej stosowania, przy użyciu podejścia systemowego można wydobyć czynniki odpowiedzialne za końcowy efekt i rezultat prakseologiczny.

Ze swej strony proponuje sięgnąć do teorii systemów autorstwa: Parsonsa, Middlemana, Goldberga, Pncusa, Miahama, Goldsteina, Whittakera czy Siporina, które pozwolą ustalić czynniki osłabiające realizację celów, funkcji, zadań, metod i środków badanego przedmiotu. Tym samym zdiagnozowanie uprzednio poziomu dezintegracji normatywnej w warstwie teoretyczno-prakseologicznej, pozwoli zaprojektować czynniki ochronne w celu zredukowania zagrożeń wpływających na poziom skuteczności i efektywności prawa.

3. Autor pracy opowiada się za funkcją kontrolno-nadzorczą jako zasadniczą dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru

elektronicznego. W oparciu o myślenie kognitywistyczne a nie wyłącznie jurydyczne, należy zauważyć, iż ten rodzaj działań sprowadza się wyłącznie do uruchomienia po stronie skazanych dymensji osobowościowych związanych z atrybucją zewnętrzną. Treści nakazów i zakazów nie uruchamiają mechanizmów samoświadomości, kontroli wewnętrznej i samooceny po stronie jednostki w stronę prawidłowej komunikacji, rozwoju i przystosowania społecznego. A zatem kontrola i nadzór może jedynie występować na etapie sprawdzania efektów uprzednio zastosowanych zabiegów poprawczo-wychowawczych. Atomizowanie funkcji kontrolnej odbiera moc skuteczności w obszarze atrybucji wewnętrznej, czyniąc jednostkę bierną na prospołeczne zmiany.

4. Analiza historyczno-filozoficzna systemów karania spełnia swoją rolę poznawczą w sferze kultury, jeżeli zostanie wykorzystana współcześnie dla rozwiązań prawno-systemowych w przyszłości. Przegląd zróżnicowanych doktryn odnośnie sprawiedliwości karania w oparciu o paradygmat czasu a nie paradygmat miejsca, winien nawodnić Autorowi pracy zdecydowany osąd o potrzebie falsyfikowania aktualnych rozwiązań w przedmiocie karania sankcjami izolacyjnymi w przestrzeni transkulturowej.

Instytucja wykonywania kary w warunkach dozoru elektronicznego jest jedynie przedłożoną izolacją społeczną a nie jakościową odmianą kary formułowaną na substracie ograniczonej lub dozorowanej wolności. Należy zdecydowanie postawić tezę o rozbudowaniu systemu probacji, a nie systemu segregacji instytucjonalnej czy pozainstytucjonalnej, gdzie dozór elektroniczny może być wykorzystany jako jeden z wielu elementów do określoności substancjalnej treści kar pośrednich (kar średniej mocy) i kar wolnościowych. Jedynie myślenie abolicjonistyczne realnie i materialnie wpływa na przebudowę świata cywilizacyjno-kulturowego, zaś podejście konserwatywne i liberalne przedłuża żywot zdehumanizowanym instytucjom, karmiącym się wyłącznie utylitarnymi korzyściami o charakterze politycznym i ekonomicznym.

IV. Ostateczna konkluzja dotycząca rozprawy doktorskiej

Poprawna strukturalizacja pracy zaświadcza, iż Doktorant wykazał się olbrzymią wiedzą i umiejętnościami naukowej analizy w zakresie nauk społecznych a zwłaszcza prawa karnego. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt posługiwania się przez Autora dysertacji, naukowymi metodami badań społecznych i oceny zgromadzonych materiałów. Do rzadkości należy umiejętne posługiwanie się w badaniach metodami analizy statystycznej oraz modelem ekonometrycznym. Profesjonalne zaangażowanie interpretowania źródeł teoretycznych, poprawny warsztat metodologiczny, zastosowanie szerokiego indeksu narzędzi pomiaru empirycznego oraz ugruntowane kompetencje w

obszarze stawiania i rozwiązywania problemów, to zauważalne cechy Doktoranta podejmującego trud zdiagnozowania badanego przedmiotu.

Mgr Andrzej Pecka w sposób przejrzysty i uporządkowany na gruncie wiedzy interdyscyplinarnej zobrazował przedmiot poznawczy posiłkując się regułami wnioskowania hermeneutycznego i tym samym osiągnął zamierzone efekty na poziomie eksploracji badawczej.

W pełni zasadnym jest uznanie, iż w zakresie formułowania ocen, prezentowania własnego stanowiska oraz doboru merytorycznej argumentacji Doktorant wykazał się dużymi zdolnościami oraz potwierdził znaczący potencjał intelektualny w zakresie artykułowania poglądów naukowych w sposób logiczny, przejrzysty i przekonujący.

Praca doktorska napisana została poprawnym językiem, zaś używane nazewnictwo i styl określić można mianem klasycznego, ścisłego i precyzyjnego, co dowodzi dojrzałości rzemiosła badawczego.

Reasumując stwierdzam, iż **rozprawę mgr Andrzeja Pecki „pt. Prawna i kryminologiczna ocena instytucji dozoru elektronicznego,” oceniam pozytywnie z wyróżnieniem.** Doktorant bowiem podjął udaną próbę rozwiązywania aktualnych problemów dotyczących sprawiedliwości karnej w obszarze analizy supraindywidualnej i transkulturowej.

Rozprawa doktorska stanowi niewątpliwie samodzielny dorobek naukowy w dziedzinie nauk społecznych w zakresie prawa, który w mojej ocenie w pełni spełnia wymogi przewidziane w art.13 ust.1 Ustawy z dnia 14.03.2003 roku o stopniach, tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.nr 65poz.59 z późn.zm.).

W związku z pozytywną oceną z wyróżnieniem rozprawy doktorskiej wnoszę o dopuszczenie mgr Andrzeja Pecki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Baładynowicz